

ISSN 1426-3904

Bocięk

Biuletyn Klubu Przyrodników

**Sprawozdanie z działalności
Klubu Przyrodników
w roku 2008 - str. 1-10**

**Natura 2000
w Sudetach i Karpatach - str. 11-16**

97-98 1-2/2009

Cel 2010 - wiara w cuda czy cynizm?

W czerwcu 2001, na szczycie Unii Europejskiej szefowie państw członkowskich zobowiązali się do powstrzymania procesu utraty różnorodności biologicznej Europy do 2010 roku i uczynili z tego cel Strategii Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej. Przyjmując rezolucję w sprawie różnorodności biologicznej w trakcie V-tej Konferencji Ministrów Środowiska w maju 2003 roku w Kijowie, 40 Ministrów Środowiska Europy i Azji, w tym także Polski, podpisało zobowiązanie do zatrzymania utraty różnorodności biologicznej na wszystkich jej poziomach do roku 2010.

Deklaracje te szybko przekuto w hasło przyświecające ochronie tzw. bioróżnorodności nazwane „celem 2010”.

Europę zamieszkuje około 200 000 rodzimych gatunków zwierząt i roślin. Czerwona Lista zagrożonych w skali kontynentu gatunków wskazuje, że 42% gatunków ssaków, 15% ptaków, 45% gadów, 30% płazów, 45% motyli, 52% słodkowodnych ryb, zostało sklasyfikowane jako gatunki zagrożone. Czy w ciągu kilku lat można zatrzymać wymieranie kilkudziesięciu tysięcy gatunków?

Cytowane deklaracje i zobowiązania podpisała także Polska. W sytuacji rozwijającego się konsumpcjonizmu i kultu nieograniczonego wzrostu gospodarczego, braku liczących się sił politycznych wspierających ochronę przyrody, powszechnej prywatyzacji przestrzeni powiązanej z niską świadomością ekologiczną właścicieli, pozorną demokracją życia połączoną z niską świadomością ekologiczną społeczności lokalnych, słabym i nieskutecznym systemem konserwatorskiej ochrony przyrody, niedokształconymi i nieprofesjonalnymi kadrami ochrony przyrody!

A może Ministrowie nie zdawali sobie zupełnie sprawy z tego co podpisują?

Chyba jednak było inaczej. Ludzie bądź co bądź świątli, podpisywali to z cyniczną świadomością, że ta cała ochrona przyrody to i tak mrzonki, a o efekty nikt nie będzie przecież pytał, więc w sumie czym się przejmować?

Andrzej Jermaczek

Sprawozdanie z działalności Klubu Przyrodników w roku 2008

Członkowie

W ciągu roku 2008 w szeregi Klubu wstąpiły 44 osoby. W końcu roku Klub liczył 402 członków. Zamieszkiwali oni we wszystkich województwach za wyjątkiem świętokrzyskiego. Najliczniej reprezentowane były województwa wielkopolskie i lubuskie. Składki za rok 2008 opłaciło 144 osoby, weryfikacja osób zalegających ze składkami dłużej niż dwa lata wskazuje na konieczność wykreślenia z listy ponad 100 osób.

Od połowy roku działa pilskie koło terenowe Klubu.

Projekty ochrony przyrody

W zakresie ochrony przyrody rozwijano dotychczasowe kierunki działalności - realizując programy ochrony mokradeł, ekosystemów łąkowych i murawowych, starych odmian drzew owocowych, a także prace nad uzupełnieniem i wdrożeniem ochrony sieci Natura 2000.

Realizowano II etap projektu „Kompleksowa ochrona mokradeł Puszczy Drawskiej”. Opracowano dokumentację przyrodniczą pięciu obiektów: Torfowisko Linkowo, Torfowisko Przesieki, Torfowisko nad jeziorem Czarnym, Mechowiska Drawno oraz Jezioro Ostrowica. Dokumentację tę zostaną złożone do odpowiednich Regionalnych Dyrektorów Ochrony Środowiska w Szczecinie, Gorzowie Wlkp. i Poznaniu jako dokumentację projektowe rezerwatów przyrody i materiał do ich planów ochrony (wraz z projektem planów). W ramach tego projektu wykonano także ręczne wykoszenie trzciny na pow. 1,2 ha w obiekcie Torfowisko Osowiec z usunięciem biomasy oraz usunięcie tawuły kutnerowatej z rezerwatu i jego

Instalacja urządzenia do mierzenia odpływu wody z torfowiska

otoczenia oraz z Torfowiska Linkowo i jego otoczenia. Łącznie zabiegiem usuwania tawuły objęto powierzchnię 30,40 ha. Usunięto czeremchę amerykańską z rezerwatu Torfowisko Osowiec oraz z jego otuliny (łącznie 14,70 ha).

Rozpoczęto realizację programu ochrony ekosystemów mokradłowych i wspierania przyrodniczych metod zapobiegania powodziom w Sudetach. Ostatecznie pilotażowym etapem projektu objęto teren Nadleśnictw Świdnica, Wał-

brzych, Łądek Zdrój i Bystrzyca Kłodzka oraz Park Narodowy Gór Stołowych. W roku 2008 na terenie wymienionych nadleśnictw odtworzono 27 niewielkich zbiorników wodnych. W Parku Narodowym Gór Stołowych założono automatyczny zestaw urządzeń pomiarowych monitorujących stan i odpływ wody z dwóch obiektów torfowiskowych - Torfowiska Batorowskiego i Niekącej łąki. Rozpoczęto inwentaryzację mokradeł kwalifikujących się do drugiego etapu projektu ukierunkowanego na ochronę hydrogeniczných siedlisk przyrodniczych.

Rozwijano „Projekt czynnej ochrony stanowisk rzadkich gatunków roślin kserotermicznych w Polsce”. Podczas I etapu projektu - realizowanego w roku 2008 zakupiono samochód ciężarowy Ford Transit, przyczepę mieszkalną, namioty oraz drobny sprzęt do wypasu owiec (ogrodzenie, poidła, narzędzia). Wydzierżawiono w celu czynnej ochrony na okres 10 lat 36,48 ha muraw:

- od nadleśnictwa Mieszkowice: użytki ekologiczne: Murawa koło Kostrzynka (2,66 ha), Na Nieużytku (0,8 ha), Murawa Ostnicowa (0,95 ha), Murawa Błęszyńska (2,72 ha) - w sumie 7,13 ha;
- od nadleśnictwa Chojna: działkę w wydziale 41b o powierzchni 1,14 ha;
- od nadleśnictwa Ośno Lubuskie: użytki ekologiczne: Murawka (1,95 ha), Wysokie Trawy (7,47 ha), Trawy (8,96 ha), Długa Murawa (8,33 ha) - w sumie 26,71 ha;
- od Miasta Gorzowa Wielkopolskiego: użytki ekologiczne Gorzowskie Murawy (1,5 ha).

Tym samym obszar ostoi przyrody - obszarów zarządzanych bezpośrednio i chronionych przez Klub, wzrósł do prawie 150 ha.

W ramach czynnej ochrony na pow. 28 ha wycięto ekspansywną roślinność krzewiastą i drzewiastą. Zabiegiem tym objęto 46 muraw kserotermicznych w woj. lubuskim i zachodniopomorskim. Na 24 murawach o łącznej powierzchni ponad 35 ha w woj. lubuskim i zachodniopomorskim prowadzono wypas stada 40 owiec wrzosówek. W czterech obiektach wykoszono łącznie 3,80 ha mezofilnych muraw.

W ramach działalności edukacyjnej prowadzonej w projekcie przygotowano i wydano folder informacyjny w nakładzie 2000 sztuk, przeprowadzono dwudniowe szkolenia dotyczące ochrony muraw kserotermicznych, głównie dla pracowników Lasów Państwowych i parków krajobrazowych. Przy udziale 22 specjalistów zinventaryzowano i zwaloryzowano ponad 350 muraw kserotermicznych na terenie głównych rejonów występowania tego typu siedlisk w kraju: nad dolną i środkową Odrą, dolną i środkową Wartą, w dolinie Noteci (pradolina Toruńsko-Eberswaldzka), nad dolną Wisłą, na Suwalszczyźnie, nad dolnym i środkowym Bugiem, na Lubelszczyźnie, Wyżynie Małopolskiej, w Pieninach, na Wyżynie Śląskiej i Krakowsko-Częstochowskiej, na Dolnym Śląsku oraz w kilku punktach w Polsce centralnej. Przygotowano bazę danych zawierającą informacje o zinventaryzowanych murawach oraz serwis informacyjny „Murawy” dostępny pod adresem

Wypas owiec na murawie koło Lasek Lubuskich

Warsztat ochrony muraw kserotermicznych

www.murawy.eu. Wszystkie trzy projekty wspierała Fundacja EkoFundusz.

Zakończono realizację finansowanego przez Globalny Fundusz Środowiska projektu „Kształtowanie ekosystemów leśnych na gruntach porolnych”, którego celem było rozpoznanie problemów pojawiających się na styku kształtowania ekosystemów leśnych na gruntach porolnych i ochrony przyrody, a także wypracowanie planu działań zmierzających do ograniczenia negatywnych skutków zalesień dla przyrody, a jednocześnie jak najlepszego wykorzystania procesu dla poprawy stanu populacji wybranych gatunków, ekosystemów i krajobrazu. Wydano poświęcony tej tematyce specjalny zeszyt „Przełądu Przyrodniczego” oraz książkę pt. „Zalesiać czy nie zalesiać?”

Przygotowano zaplanowany do realizacji w latach 2010 – 2013 projekt „Ochrona muraw kserotermicznych w Polsce – teoria i praktyka”, złożony jako wniosek do Funduszu LIFE+ Nature, oraz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Zaplanowane w projekcie działania obejmą 8 obszarów Natura 2000 w Polsce północno-zachodniej i południowo-wschodniej.

Ważniejsze planowane działania to: ochrona i poprawa jakości blisko 225 ha kompleksów roślinności kserotermicznej, usunięcie 77 ha inwazyjnej roślinności drzewiastej i krze-

wiastej, odtworzenie 12 ha zdegenerowanych muraw, przywrócenie ekstensywnego wypasu na blisko 50 ha muraw kserotermicznych oraz przygotowanie 9 planów ochrony i 14 dokumentacji przyrodniczych.

Na konkursy organizowane przez Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych złożono dwa duże projekty dotyczące kontynuacji ochrony wybranych torfowisk bałtyckich na Pomorzu oraz opracowania krajowego programu ochrony torfowisk alkalicznych oraz związanych z nimi zagrożonych gatunków - skalnicy torfowiskowej, lipiennika Loesela, miodokwiatu krzyżowego i gwiazdnicy grubolistnej. Oba projekty zostały zaakceptowane i po podpisaniu odpowiednich umów będą realizowane w latach 2009 – 2011.

Do Fundacji EkoFundusz złożono wnioski dotyczące projektów ochrony poczwarówek i ich siedlisk w zachodniej i północnej Polsce oraz ochrony najcenniejszych torfowisk tego obszaru. Oba wnioski uzyskały pozytywne oceny i po zakończeniu formalności będą realizowane w latach 2009 – 2010.

Ponadto przygotowano i złożono do różnych Fundacji i Funduszy kilkanaście mniejszych wniosków, z których większość nie uzyskała jednak akceptacji gremiów przyznających środki na realizację.

W ramach zadań własnych kontynuowano ochronę ekosystemów łąkowych w ostojach

Inwentaryzacja starych odmian drzew owocowych

Szczepienie drzewek

***Niemieccy pomłodzy pomagają nam
oznaczając stare odmiany***

***Sad starych odmian drzew owocowych i uprawa
chwastów w Owczarach***

Owczary, łąki w Koźminku, łąki nad Obrą i Rybocice. Łącznie łąkowo lub pastwiskowo użytkowano ponad 30 ha gruntów obejmujących zagrożone siedliska - murawy kserotermiczne, łąki trzęślicowe i bagienne oraz siedliska rzadkich gatunków ptaków. W oparciu o Stację w Owczarach prowadzono ekstensywny wypas i hodowlę owiec wrzosówek. W końcu roku 2008 stado utrzymywane w Stacji w Owczarach liczyło 116 owiec, 2 kozy i 2 konie. Kontynuowano systematyczną wycinkę nalotów drzew i krzewów na murawach.

Przy Stacji w Owczarach prowadzono założoną w roku 2004 szkółkę starych odmian drzew owocowych, ich kolekcję zachowawczą oraz ogród chwastów. W szkółce nasadzono około 1000 podkładek, na których wykonano szczepienia zrazami kilkudziesięciu starych odmian drzew, przede wszystkim jabłoni. Poszukiwano w terenie starych drzew tradycyjnych odmian, nawiązano kontakty z pomologami niemieckimi. Liczba oznaczonych i zgromadzonych w kolekcji lub zlokalizowanych w terenie odmian jabłoni i grusz przekroczyła 60. W szkółce założono tzw. zrażnik - kolekcję odmian z której w przyszłości będą pobierane zrazy do szczepień. Przeszkolono 5 osób w zakresie technik szczepienia.

Konsekwentnie kontynuowano prace na rzecz doskonalenia sieci Natura 2000. Przez cały rok prowadzono finansowany z tzw. „Środków Przejściowych” projekt „Wzmacnianie ochrony obszarów Natura 2000 - podniesienie świadomości społecznej na ich temat i wzmocnienie rzecznictwa osób i organizacji zaangażowanych w ochronę przyrody”. Swym zasięgiem projekt obejmował 5 obszarów siedliskowych Natura 2000: Jeziora Szczecineckie, Gogolice Kosa, Dolina Pliszki, Uroczyska Borów Dolnośląskich oraz Dzika Orlica. W każdym z obszarów zorganizowany został cykl jednodniowych warsztatów - po dwa (wiosną i jesienią) na każdy obszar, dla mieszkańców, zarządców terenów i wszystkich potencjalnie zainteresowanych osób i instytucji. W sezonie wegetacyjnym, pomiędzy

warsztatami, przeprowadzone zostały prace inwentaryzacyjno-rozpoznawcze, które pomogły wypełnić najważniejsze, zidentyfikowane podczas warsztatów luki w wiedzy o przyrodzie i ekologicznych uwarunkowaniach funkcjonowania każdego z obszarów.

W czterech obszarach w ramach jesiennych warsztatów zorganizowano wyjścia w teren w celu lepszego zaprezentowania wartości przyrodniczych oraz najistotniejszych problemów zagrażających jego prawidłowemu funkcjonowaniu, w jednym został zorganizowany spływ kajakowy promujący obszar. Dla wszystkich obszarów wydano broszury promujące ich europejskie wartości przyrodnicze oraz wskazujące potrzeby i wymogi ochronne.

Obok regionalnego, projekt miał aspekt ogólnopolski. W jego ramach zorganizowano dwa dwudniowe specjalistyczne warsztaty „horyzontalne”: Dyrektywa ptasia i dyrektywa siedliskowa a gospodarka leśna - oraz Natura 2000 Instrukcja obsługi dla urzędnika. Na potrzeby projektu przetłumaczono podręczniki interpretacyjne Komisji Europejskiej dotyczące przedmiotowych zagadnień. W ramach projektu zostały także wydane trzy duże publikacje poradnikowe „Natura 2000 - Niezbędnik urzędnika”, „Natura 2000 - Niezbędnik leśnika” oraz „Poradnik lokalnej ochrony przyrody”. Zorganizowano i uruchomiono internetową bazę danych, w której można zgłaszać naruszenia łamania prawa europejskiego dotyczącego ochrony gatunków i siedlisk o znaczeniu europejskim. Za pośrednictwem tej aplikacji internetowej istnieje także możliwość uzyskania porady/doradztwa w zgłaszanych sprawach. Baza jest aktywna jako stała forma działania Klubu Przyrodników.

W sześciu obszarach Natura 2000 Polski zachodniej kontynuowano realizację międzynarodowego, polsko - niemiecko - litewskiego, finansowanego przez Fundusz LIFE oraz Fundację EkoFundusz, projektu ochrony żółwia błotnego, traszki grzebieniastej i kumaka nizinnego.

Warsztaty Natura 2000 prowadzone w ramach projektu

W ramach projektu prowadzono monitoring populacji objętych projektem gatunków, wykono lub poprawiono warunki funkcjonowania 7 miejsc hibernacji żółwia błotnego w Nadl. Rzepin, Międzychód, Karczma Borowa oraz w okolicach Drawin, a poprzez wycięcie drzew i krzewów warunki inkubacji jaj na kilkunastu łągowiskach lub potencjalnych łągowiskach żółwia o łącznej powierzchni 2 ha w Nadl. Karczma Borowa, Mieszkowice, Smolarz i Rzepin.

Opracowania i ekspertyzy

Na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Pile opracowano koncepcje Lasów o szczególnych walorach przyrodniczych w 18 nadleśnictwach. Podsumowano dane dotyczące występowania obszarów chronionych, stanowisk zagrożonych gatunków, siedlisk przyrodniczych i innych cennych fragmentów lasu, generując zestawienia i mapy konieczne do racjonalnego, opartego na współczesnych trendach ochrony przyrody, planowania gospodarki leśnej. Dla kilkunastu nadleśnictw RDLP w Zielonej Górze wykonano ekspertyzy fitosocjologiczne cennych przyrodniczo łąk ukierunkowane na ich czynną ochronę w ramach programów rolnośrodowiskowych oraz weryfikację kilkudziesięciu planowanych obiektów małej retencji pod kątem przyrodniczym.

Na zlecenie Ministerstwa Środowiska opracowano 5 poradników ochrony siedlisk przyrodniczych – muraw kserotermicznych, rzek włosienicznikowych, torfowisk alkalicznych i przejściowych oraz jezior dystroficzych.

Dla Biura Konserwacji Przyrody w Szczecinie opracowano plany ochrony dwóch ptasich ostoi Natura 2000 – „Miedwie i okolice” oraz „Jeziora Wełtyńskie” w woj. zachodniopomorskim, a na zlecenie Parku Krajobrazowego Dolina Słupi plan ochrony obszaru „Dolina Słupi” w woj. pomorskim.

Na zlecenie Wojewody Lubuskiego wykonano inwentaryzację przyrodniczą trzech gmin powiatu międzyrzeckiego – Międzyrzecz, Bledzew i Przytoczna oraz gminy Strzelce Krajeńskie.

Dla Wojewody Pomorskiego rozpoczęto realizację planu ochrony rezerwatu Bagno Stawek.

Dla Generalnej Dyrekcji Dróg i Autostrad wykonano metaplantację 300 okazów listery jajowatej z terenu planowanej drogi ekspresowej S3, monitorowano udatność metaplantacji wykonanych w latach ubiegłych.

Na zlecenie różnych podmiotów wykonano kilkanaście ekspertyz rolnośrodowiskowych obejmujących łączny obszar ponad 300 ha. Ekspertyzę taką przygotowano także dla użytkowanych rolniczo ostoi Klubu.

Kontynuując współpracę z Nadleśnictwem Jarocin wykonano inwentaryzację przyrodniczą i waloryzację oraz opracowano koncepcję ochrony Uroczyska Dębno w dolinie Warty.

Wykonano oceny oddziaływania na środowisko, szczególnie pod kątem wpływu na przedmioty ochrony sieci Natura 2000 kilku niewielkich inwestycji drogowych, retencyjnych i zalesień.

Opracowano i przekazano Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Gorzowie dokumentację projektową rezerwatu Gubińskie Mokradła. Zebrano materiał do projektu rezerwatu kserotermicznego Słoneczne Wzgórza na krawędzi doliny Odry w Nadleśnictwie Chojna w woj. zachodniopomorskim.

W oparciu o dokumentację wykonaną w ubiegłym roku przez Klub powstał ważny rezerwat Wielkopolska Dolina Rurzyca dopełniający system ochrony tego unikalnego obszaru.

Edukacja i promocja ochrony przyrody

W ramach wspierania działań promujących ochronę przyrody i działalność Klubu w Stacji w Owczarach zorganizowano szereg imprez edukacyjno - promocyjnych z udziałem społeczności lokalnych - Wiosenne i Letnie Spotkanie z łąką oraz Jesienne Spotkanie z Sadem. Łącznie uczestniczyło w nich ponad 500 osób.

Kiermasz owoców podczas spotkania z sadem

Inwentaryzacja płazów w projektowanym rezerwacie Gubińskie Mokradła

W lutym w łagowie odbył się XXVI Zjazd Klubu Przyrodników, a w kwietniu sesja naukowa „Europejskie gatunki i siedliska przyrodnicze w Polsce - interpretacja, zasoby, ochrona”. W sesji uczestniczyła rekordowa liczba prawie 150 osób.

W oparciu o Stację w Owczarach oraz Muzeum w Kostrzynie przeprowadzono ponad 50 godzin zajęć edukacyjnych, przede wszystkim dla dzieci i młodzieży oraz kilka autokarowych wycieczek przyrodniczych. Udostępniano istniejące stałe ekspozycje muzealne w Owczarach i Kostrzynie, łącznie zwiedziło je około 1000 osób.

Zorganizowano XXVI Lubuski Konkurs Przyrodniczy dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów.

Rozwijano serwis internetowy. W roku 2008 nasza strona była odwiedzana około 70.000 razy. Wśród odwiedzających dominowali internauci z Warszawy i Poznania. Około 4% wejść pochodzi z zagranicy, przede wszystkim z Niemiec.

Rozwijano emailowy serwis „Wiadomości Klubu Przyrodników”, w ciągu roku w serwisie ukazało się kilkadziesiąt wiadomości dotyczących najbardziej aktualnych problemów ochrony przyrody i działalności Klubu, w końcu roku „wiadomości” prenumerowało ponad 600 osób.

Zbiory biblioteki Klubu powiększyły się o około 300 pozycji – książek, czasopism i opracowań. W ciągu roku w Świebodzinie i placówkach terenowych skorzystało z nich kilkaset osób.

W Muzeum w Kostrzynie oraz Stacji w Owczarach funkcjonowały wypożyczalnie rowerów i łonek oraz punkty informacji turystycznej.

Działalność wydawnicza, sprzedaż wydawnictw

Kontynuowano działania zmierzające do usprawnienia funkcjonowania i poprawienia wizerunku Wydawnictwa Klubu oraz księgarni wysyłkowej. Nadrabiano zaległości w wydawaniu Przeglądu Przyrodniczego, wydano dwa podwójne zeszyty rocznika 2007, zebrano materiały do zeszytów 1-2 i 3-4 rocznika 2008. Wydano cztery zeszyty biuletynu „Bociek”. W ramach serii „Monografie Przyrodnicze” wydano monografie „Suseł perelkowany” i „Chomik europejski”. Dodrukowano nakłady trzech wydanych w poprzednich latach monografii przyrodniczych. Wydano popularne minimonografie „Ślimaki okolic Kostrzyna”, „Natura 2000 w Nadleśnictwie Tuczo”, broszurę dotyczącą ekologicznych sposobów zapobiegania powodziom w Sudetach oraz szereg folderów i ulotek związanych z prowadzonymi projektami lub działaniami. Ponadto wydano wymienione wcześniej publikacje związane z realizowanymi projektami. Łączny nakład wszystkich wydawnictw przekroczył 20 tys. egzemplarzy.

Rozwijano księgarnię wysyłkową. Do oferty wprowadzono kilkanaście nowych pozycji, usprawniono realizację zamówień. W ramach księgarni oferowano prawie 200 tytułów.

Organizacja pracy

Kontynuowano przemianę Klubu z organizacji regionalnej w ogólnopolską oraz proces tworzenia profesjonalnego zaplecza kadrowego. W ciągu roku 1 osoba odbywała także staż w biurze w Świebodzinie, dwie w Muzeum w Kostrzynie, a dwie w Sudetach. Trójkę stażystów zatrudniono na etatach. W końcu roku pracowało w Klubie 15 osób, a ponad 40 realizowało dla Klubu różne prace w oparciu o umowę o dzieło, uczestnicząc w realizacji projektów, przygotowaniu wydawnictw, bądź prac zleconych. W realizacji różnych prac okresowo uczestniczyło także kilkunastu wolontariuszy, w tym wolontariuszki z Francji i Niemiec.

Uzupełniono wyposażenie pomieszczeń biurowych w Świebodzinie, zakupiono nowy sprzęt komputerowy i meblowanie, zakończono adaptację strychu, uruchomiono pracownię z czterema stanowiskami pracy i magazyn. Pomalowano pomieszczenia Muzeum Przyrodniczego w Kostrzynie.

Z zamiarem utworzenia Sudeckiej Stacji Terenowej Klubu zakupiono budynek dawnej karczmy w Uniemyślu koło Chełmska Śląskiego w Górach Kamiennych. W budynku Stacji urządzono prowizoryczne biuro, prowadzono prace porządkowe i zabezpieczające, tymczasowo zabezpieczono dach, wymieniono część okien, naprawiono schody, doprowadzono prąd, założono telefon i

Internet, wywieziono kilkadziesiąt m³ gruzu, przygotowano projekt remontu ratunkowego obiektu i wystąpiono o pozwolenie na budowę.

Kontynuowano tworzenie profesjonalnego systemu gromadzenia i przetwarzania danych opartego na programach GIS i komputerowych bazach danych. W końcu roku będący w dyspozycji Klubu system informacyjny zawierał ponad 60 tysięcy rekordów odpowiadających stanowiskom rzadkich gatunków roślin i zwierząt, lokalizacji obiektów chronionych oraz siedlisk przyrodniczych.

Dla usprawnienia zarządzania, wymiany informacji, archiwizacji danych i gromadzenia dokumentacji utworzono system informacji InfoKP dostępny dla pracowników i stałych współpracowników Klubu.

Interwencje i uczestnictwo

Interweniowano w ponad 100 sprawach dotyczących ochrony przyrody, między innymi ochrony przyrody w procesie przygotowywania i realizacji budowy dróg krajowych A2 i S3, zagrożenia dla drobnych zwierząt przy modernizacji linii kolejowej Legnica – Zgorzelec, przebiegu obwodnic Augustowa i Wasilkowa, obwodnicy Lubska, ochrony Buczyn łągowski – Sulęcińskich, lokalizacji farm wiatrowych na Pomorzu, ochrony lasów miejskich w Zielonej

Prace remontowe w pomieszczeniach Stacji w Uniemyślu

Górze, budowy suchego zbiornika przeciwpowodziowego Grobla, planu ochrony Parku Narodowego Bory Tucholskie, wdrażaniu programu Infrastruktura i Środowisko, tworzenia listy obszarów siedliskowych Natura 2000, istotnych problemów gospodarki wodnej, zasad gospodarki rybackiej na obszarach N2000, zalesiania cennych przyrodniczo gruntów w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, transpozycji dyrektyw Unii Europejskiej do prawa polskiego, zmian granic obszarów Natura 2000 i wielu innych.

Zwracano uwagę różnych gremiów na niezgodności prawa polskiego z prawem unijnym. Opiniowano nowo powstające akty prawa, przede wszystkim nowelizowane w roku 2008 i nowo tworzone ustawy bezpośrednio dotyczące ochrony przyrody.

Kontynuowano działania związane ze złożoną do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej skargą w sprawie statusu planów urządzania lasu oraz obowiązku poddawania go ocenie oddziaływania na obszary Natura 2000. Z Komisją Europejską współpracowano także w sprawie wyznaczenia sieci Natura 2000 w Polsce, śmiertelności drobnych zwierząt w korytkach krakowskich wzdłuż modernizowanej

linii kolejowej Legnica - Zgorzelec, styczniowych polowań na gęsi i transpozycji dyrektywy szkodowej do prawa polskiego.

W kilku przypadkach kierowano skargi do krajowych sądów administracyjnych.

Aktywnie uczestniczono w pracach komisji techniczno gospodarczych w nadleśnictwach, zaopiniowano i zgłoszono uwagi do kilkunastu planów urządzania lasu i programów ochrony przyrody nadleśnictw. Opiniowano plany ochrony parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, uczestniczono w tworzeniu Czerwonej Listy proponowanych obszarów Ramsar w Polsce.

Członkowie i pracownicy Klubu brali udział w pracach organów opiniodawczych: PROP, KOP PAN, WKOP, Rad Naukowych Parków Narodowych i Leśnych Kompleksów Promocyjnych, organów doradczych na różnych szczeblach Administracji Lasów Państwowych oraz licznych lokalnych grupach działania. Uczestniczono w pracach CEEWEB - międzynarodowej sieci zrzeszającej organizacje zajmujące się ochroną przyrody w Europie Środkowej i Wschodniej.

W ciągu roku pracownicy Klubu udzielili telefonicznie, osobiście lub pocztą elektroniczną kilkuset porad dotyczących różnych aspektów ochrony przyrody.

ORLE PIÓRA dla leśników z Płytnicy i Jastrowia

Jak co roku uchwałą Zarządu Klubu Przyrodników przyznano wyróżnienia za zaangażowanie i zasługi dla ochrony przyrody - ORLE PIÓRA. W tym roku otrzymali je LEŚNICY NADLEŚNICTW PŁYTNICA I JASTROWIE.

ORLE PIÓRA są wyróżnieniami honorowymi, nadawanymi corocznie i wręczanymi na dorocznych Zjazdach. Laureatami poprzednich edycji byli między innymi Przemysław Czajkowski, Adam Wajrak, Ludwik Tomiałojć i Maciej Trzeciak.

Powodem wyróżnienia Leśników z Jastrowia i Płytnicy było wieloletnie, konsekwentne i zakończone sukcesem dążenie do kompleksowej ochrony prawnej przyrody doliny rzeki Rurzyca. Kompleks utworzonych tam czterech rezerwatów chroni ponad 1500 ha unikalnych w skali kraju siedlisk przyrodniczych - torfowisk, jezior, źródlisk i łągów, związanych z doliną rzeki i jej obrzeżami.

Wręczenia wyróżnień dokonano podczas Walnego Zgromadzenia Członków Klubu, które odbyło się w łągowie Lubuskim, w sobotę 21 lutego.

Natura 2000 w Sudetach i Karpatach

Obszary górskie ciągnące się na całej długości wzdłuż południowych granic kraju są bardzo ważną częścią sieci Natura 2000. Specyficzny klimat i warunki przyrodnicze sprawiły, że w Sudetach i Karpatach spotkamy bardzo duże zróżnicowanie siedlisk przyrodniczych i gatunków zwierząt, w tym wiele ujętych w Dyrektywie Siedliskowej i Ptasiej UE. Ponadto znaczna niedostępność obszarów górskich

przyczyniła się do tego, że dużo słabiej zaznaczył się tu negatywny wpływ działalności człowieka na środowisko, a tym samym zachowało się wiele siedlisk i gatunków niespotykanych lub rzadkich w pozostałych częściach kraju.

Ocena poszczególnych obszarów siedliskowych Natura 2000 jest prowadzona w obrębie tzw. regionów biogeograficznych, w celu wyznaczenia najważniejszych ostoi, które

Sieć Natura 2000 w Sudetach

OSOP (niebieskie kreskowanie): 1-Góry Stołowe, 2-Karkonosze, 3-Zbiornik Otmuchowski, 4-Zbiornik Nyski.

SOOS (czerwone kreskowanie): 1-Biała Łądecka, 2-Czarne Urwisko koło Lutyni, 3-Dobromierz, 4-Dzika Orlica, 5-Forty Nyskie, 6-Góry Bardzkie, 7-Góry Białskie i Grupa Śnieżnika, 8-Góry i Pogórze Kaczawskie, 9-Góry Kamienne, 10-Góry Orlickie, 11-Góry Stołowe, 12-Grodczyn i Homole koło Dusznik, 13-Kamionki, 14-Karkonosze, 15-Kopalnie w Złotym Stoku, 16-Kościół w Konradowie, 17-Masyw Chełmca, 18-Masyw Ślęży, 19-Muszkowicki Las Bukowy, 20-Ostoja nad Bobrem, 21-Ostoja Nietoperzy Gór Sowich, 22-Ostoja Sławniowicko-Burggrabicka, 23-Ostrzyca Proboszczowicka, 24-Panieńskie Skały, 25-Pasmo Krowiarki, 26-Piekielna Dolina koło Polanicy, 27-Przełomy Nysy Kłodzkiej koło Możyzowa, 28-Przełomowa Dolina Nysy tużyckiej, 29-Przełomy Pelcznicy pod Książem, 30-Rudawy Janowickie, 31-Skałki Stołeckie, 32-Stawy Sobieszowskie, 33-Sztolnia w Młotach, 34-Sztolnia w Leśnej, 35-Torfowiska Gór Izerskich, 36-Torfowisko pod Zieleńcem, 37-Wzgórza Kielczyńskie.

będą chronić najbardziej charakterystyczne dla danego regionu siedliska i gatunki. Ze względu na zróżnicowanie warunków klimatycznych, ukształtowanie terenu i charakter pokrywy roślinnej oraz występowanie określonych gatunków stosuje się zgeneralizowany podział Europy na 9 regionów biogeograficznych, co ma służyć ułatwieniu współpracy w zakresie ochrony przyrody. Obszar Polski znajduje się w obrębie dwóch regionów biogeograficznych. Karpaty należą do regionu alpejskiego (4% powierzchni kraju), natomiast pozostała część kraju, w tym również Sudety, do regionu kontynentalnego (96% powierzchni).

Na obszarze Przedgórz Sudeckiego i Sudetów znajduje się 37 ostoi siedliskowych, których propozycje zostały wcześniej zgłoszone przez Ministerstwo Środowiska do Komisji Europejskiej. Na mocy decyzji KE z 13.11.2007 i 12.12.2008 zostały one oficjalnie zatwierdzone jako Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOOS). Dodatkowo, w 2008 roku na podstawie uzupełniających inwentaryzacji tereno-

wych wykonanych przez Wojewódzki Zespół Specjalistyczny zaproponowano uzupełnienie sieci Natura 2000 w Sudetach poprzez utworzenie 17 nowych i powiększenie 6 istniejących obszarów wymienionych w Shadow List 2006 i Shadow List 2008. Wśród nich warto wyróżnić nowe propozycje kilku dużych obszarów: łąki Gór i Pogórza Izerskiego, Góry Żłote, Wzgórza Niemczańskie oraz Wzgórza Strzelińskie.

Na obszarze Karpat wyznaczono 35 obszarów siedliskowych Natura 2000 i wszystkie zostały oficjalnie zatwierdzone jako obszary SOOS. Jednak jak pokazały wyniki uzupełnień opracowanych przez Wojewódzki Zespół Specjalistyczny obraz ten wymaga uzupełnienia i zaproponowano stworzenie kolejnych 24 ostoi i powiększenie 6 już istniejących. Warto nadmienić przynajmniej o kilku istotnych zmianach w obrębie karpackiej części sieci Natura 2000. Większość nowych propozycji to stosunkowo niewielkie ostoje, jednak sporą część stanowią zwarte, wielokilometrowe odcinki naturalnych dolin karpackich rzek. Zwraca także uwagę

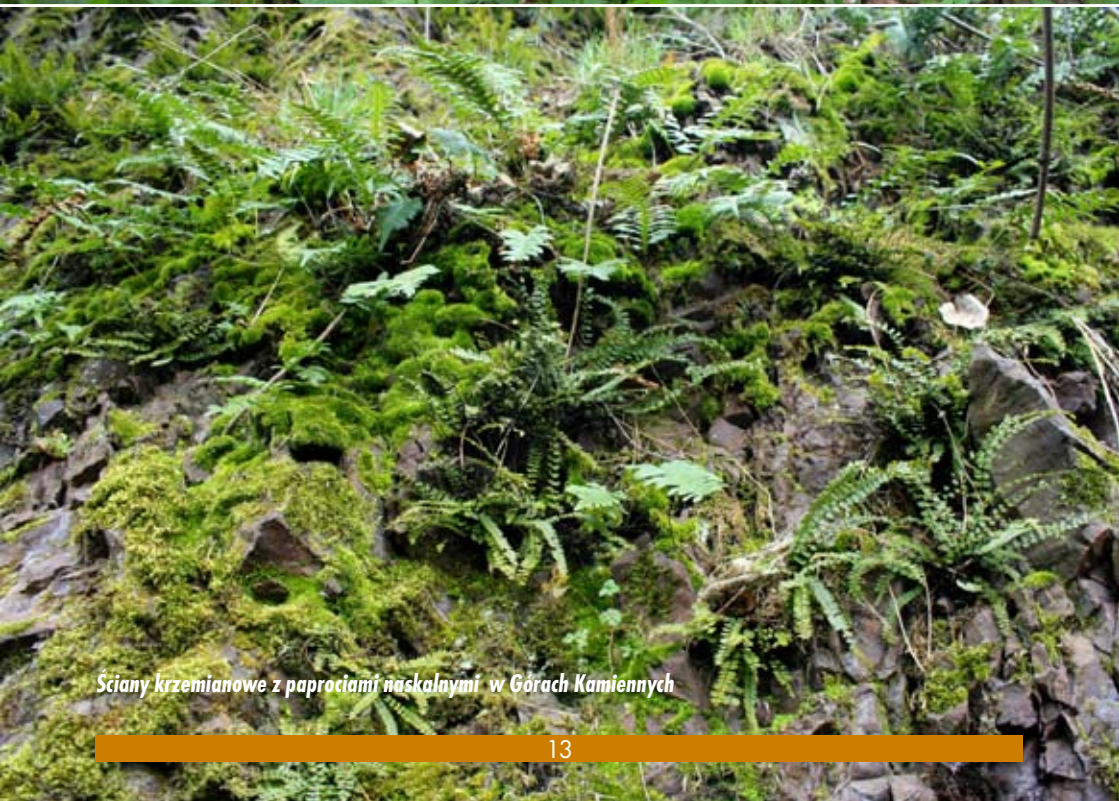
Sieć Natura 2000 w Karpatach

OSOP (niebieskie kreskowanie): 1-Babia Góra, 2-Beskid Niski, 3-Beskid Żywiecki, 4-Bieszczady, 5-Gorce, 6-Góry Słonne, 7-Pasma Policy, 8-Pieniny, 9-Tatry, 10-Torfowiska Orawsko-Nowotarskie.

SOOS (czerwone kreskowanie): 1-Babia Góra, 2-Bednarka, 3-Beskid Mały, 4-Beskid Śląski, 5-Beskid Żywiecki, 6-Bieszczady, 7-Rymanów, 8-Czarna Orawa, 9-Dolina Białki, 10-Góry Słonne, 11-Grota Zbójnicka na łopieniu, 12-Ształnie w Węglówce, 13-Kostrza, 14-Kościół w Radziechowach, 15-Krynica, 16-Luboń Wielki, 17-Łabowa, 18-Jasiołka, 19-Małe Pieniny, 20-Na Policy, 21-Nawojowa, 22-Opactwo Cystersów w Szczyrzycu, 23-Ostoja Gorczańska, 24-Ostoja Jasłiska, 25-Ostoja Magurska, 26-Ostoja Popradzka, 27-Ostoję Nietoperzy okolic Bukowca, 28-Pieniny, 29-Podkocwe w Szczawnicy, 30-Tatry, 31-Polana Biały Potok, 32-Torfowiska Orawsko-Nowotarskie, 33-Trzciana, 34-Łysa Góra, 35-Beskid Sądecki.

Jaworzyna miesięcznicowa w Górach Kamiennych

Ściany krzemianowe z paprociami naskalnymi w Górach Kamiennych

pomysł stworzenia dużego obszaru Ostoje Nietoperzy Powiatu Gorlickiego oraz rozszerzenie sieci Natura 2000 na prawie cały Beskid Wyspowy i połączenie go z Ostoją Gorczańską.

Na obszarze Sudetów i ich Przedgórze wyznaczono jak do tej pory cztery Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSOP), a w Karpatach 10 ostoi. Jednak zebrane w ostatnich latach dane wskazują, że uzasadnionym staje się utworzenie trzech dalszych obszarów ptasich w Sudetach: Sudety Wałbrzysko-Kamienogórskie, Góry Izerskie i Masyw Śnieżnika oraz trzech następnych w Karpatach: Beskid Śląski, Beskid Wyspowy oraz Ostoja Popradzka.

Wydaje się, że po zatwierdzeniu powyższych zmian powierzchnię obszarów Natura 2000 w Sudetach i Karpatach można uznać za zadowalającą, choć należy jeszcze dokonać pewnych zmian i uszczegółowień. W ostatnim czasie Wojewódzkie Zespoły Specjalistyczne zaproponowały pewną korektę przebiegu granic niektórych nowo proponowanych obsza-

rów. Zgłoszone przez WZS ostoje znajdują się właśnie na etapie konsultacji społecznych i międzyresortowych, które mają za zadanie uzupełnienie nowych danych oraz dopracowanie granic obszarów. Dopiero po ich zakończeniu poznamy ostateczny kształt nowo proponowanych ostoi i będzie można przeprowadzić procedurę ich ostatecznego zatwierdzenia.

Właściwie dopracowany kształt sieci obszarów Natura 2000 w Sudetach i Karpatach jest bardzo istotny dla zachowania wielu siedlisk i gatunków wymienionych w Dyrektywie Siedliskowej UE. Dotychczas stwierdzono tu występowanie co najmniej 49 siedlisk przyrodniczych wymienionych w Zał. I. W wielu przypadkach jest to jedyny rejon występowania szeregu typowych tylko dla gór siedlisk naskalnych, nadrzecznych, leśnych, torfowiskowych, łąkowych, murawowych i krzewiastych. Na terenie Sudetów wykazano 36 typów siedlisk, w tym 8 nie spotykanych poza terenami górskimi. Sudety są jedynym regionem w Polsce, w którym wystę-

Występujące w Polsce tylko w górach siedliska z Zał. I Dyrektywy Siedliskowej UE

Kod	Typ siedliska	Sudety	Karpaty
3220	Pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków		X
3230	Zarośla wrześni na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków		X
3240	Zarośla wierzbowe na kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków		X
4060	Wysokogórskie borówczyska bażynowe	X	X
4070*	Zarośla kosodrzewiny	X	X
4080	Subalpejskie zarośla wierzby lapońskiej lub śląskiej	X	X
6110*	Skąty wapienne i neutrofilne z roślinnością pionierską	X	
6150	Wysokogórskie murawy acydofilne i bezwapienne wyleżyska śnieżne	X	X
6170	Nawapienne murawy wysokogórskie i wyleżyska śnieżne		X
6520	Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie	X	X
8110	Piargi i gołoborza krzemianowe		X
8120	Piargi i gołoborza wapienne		X
8230	Pionierskie murawy na skałach krzemianowych	X	
9140	Górskie jaworzyny ziołoroślowe		X
9180*	Jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stromych zboczach i stokach	X	X
91Q0	Górskie reliktove lasy sosnowe		X
9420	Górskie bory świerkowe z limbą i modrzewiem		X

*Siedliska priorytetowe

pują siedliska skał wapiennych i neutrofilnych z roślinnością pionierską (6110*) oraz pionierskie murawy na ścianach krzemianowych (8230). W polskich Karpatach wykazano 39 typów siedlisk naturalnych, w tym 15 spotykanych tylko w górach. 9 spośród nich występuje w kraju jedynie w regionie karpackim, m.in. górskie reliktywne lasy sosnowe (91Q0), górskie bory świerkowe z limbą i modrzewiem (9420), piargi i gołoborza krzemianowe (8110), piargi i gołoborza wapienne (8120), a także roślinność na nadrzecznych kamieńcach i żwirowiskach górskich potoków (3220, 3230, 3240). Co więcej wiele z nich, a także inne, szerzej spotykane w naszym kraju siedliska przyrodnicze mają tutaj dodatkowo lokalne, często specyficzne dla bardzo ograniczonych obszarów podtypy, jak np. górskie nadpotokowe ziołorośla lepiężnikowe (6430-2).

Góry to także istotny obszar dla populacji wielu gatunków roślin z Zał. I Dyrektywy Siedliskowej. Łącznie stwierdzono tu 20 gatunków, w tym 10 w Sudetach oraz 13 w Karpatach. Obszar sudecki to jedyne w Polsce miejsce występowania 6 gatunków roślin: zanokcicy serpyntowej,

włosocienia delikatnego, goryczuszki czeskiej oraz trzech gatunków ograniczonych swym zasięgiem jedynie do najwyższych partii Karpat: gnidosza sudeckiego, dzwonka karkonoskiego oraz przytulii sudeckiej. Analogicznie tylko w regionie karpackim spotkamy 6 gatunków roślin związanych z najwyższymi partiami gór: sasankę słowacką, pszonak, pienińskiego, dzwonka piłkowanego, warzuchę tatrzańską, tojadą mocnego i toczę alpejską.

Obszary górskie stanowią również kluczowe ostoje dla wielu występujących wyłącznie tutaj gatunków zwierząt wymienionych w Zał. II Dyrektywy Siedliskowej UE. W obrębie Sudetów aktualnie potwierdzono występowanie 35 gatunków naturalnych, jednak przy braku elementów różnicujących je na tle obszaru karpackiego i reszty Polski. Pod tym względem Karpaty wyróżniają się znacząco, ponieważ stanowią obszar występowania aż 45 gatunków zwierząt z Zał. II, w tym 8 gatunków spotykanych w skali kraju wyłącznie tutaj. Stare, naturalne lasy mają duże znaczenie dla chrząszczy ksylofagicznych, m.in. dla związanej z bukami nadobnicy alpejskiej. Łuk karpacki to najważniejszy obszar dla

Występujące wyłącznie w górach gatunki roślin z Zał. II Dyrektywy Siedliskowej

Kod	Gatunek	Sudety	Karpaty
1421	Włosień delikatny	X	
2094*	Sasanka słowacka		X
2114*	Pszonak pieniński		X
2217*	Gnidosz sudecki	X	
4066	Zanokcica serpyntowa	X	
4069*	Dzwonek karkonoski	X	
4070*	Dzwonek piłkowany		X
4090	Warzucha tatrzańska		X
4094*	Goryczuszka czeska	X	
4109	Tojad mocny morawski		X
4113*	Przytulia sudecka	X	
4116	Tocja alpejska		X

*Gatunki priorytetowe

Występujące wyłącznie w górach gatunki zwierząt z Zał. II Dyrektywy Siedliskowej UE.

Kod	Gatunek	Sudety	Karpaty
1087*	Nadobnica alpejska		X
4021	Konarek tajgowy		X
4024*	Sichrawa karpacka		X
1901	Biegacz Zawadzkiego		X
1193	Kumak górski		X
2001	Traszka karpacka		X
1354*	Niedźwiedź brunatny		X
2612	Darniówka tatrzańska		X
4003*	Świstak tatrzański		X
4006*	Kozica tatrzańska		X

*Gatunki priorytetowe

Nocek duży

zachowania polskiej populacji niedźwiedzia brunatnego oraz dość istotny dla innych dużych ssaków: wilka, rysia, oraz żubra. Tereny wysokogórskie w Tatrach to jedyne miejsce występowania świstaka, kozicy oraz darniówki tatrzańskiej.

Sudety i Karpaty odgrywają w Polsce również decydującą rolę jako ostoje szeregu gatunków ptaków z Zał. I Dyrektywy Ptasiej UE. W obszarze karpaccim skupiają się całe lub ogromna większość krajowych populacji orla przedniego, puszczyka uralskiego, orzełka, nagórnika i pomurnika. Obszar ten zasiedlają również znaczące populacje związanych z naturalnymi lasami dzięcioła trójpalczastego i biało- grzbietego, a także orlika krzykliwego. Silnie zalesione Sudety i Karpaty to ważne w skali krajowej rejon występowania mniejszych lub większych populacji ptaków leśnych: bociana czarnego, trzmielojada, głuszca, cietrzewia, jarząbka, siniaka, puchacza, sóweczki, włośchatki, dzięcioła czarnego i zielonosiwego, muchotłówki matej i białoszyciej. Obecność wysokogórskich siedlisk skalnych sprzyja występowaniu odradzającej się populacji sokota wędrownego. Wśród skalistych szczytów trzyma się także płochacz

halny. W najwyższych partiach gór, przy górnej granicy lasu oraz wśród rozciągających się powyżej zarośli krzewiastych i na torfowiskach gniazduje duży procent polskiej populacji czeczotki, drozda obrobego oraz podróżniczka. Typowy dla niżej położonych obszarów górskich tradycyjny krajobraz rolniczy z rozległymi ekstensywnie użytkowanymi łąkami i pastwiskami jest miejscem występowania istotnych populacji derkacza, jarzębatki i gąsiora.

Rozpatrując znajdującą się ciągle w trakcie tworzenia sieć obszarów Natura 2000 w Sudetach oraz Karpatach należy zwrócić uwagę, że ich liczba nie jest w skali kraju zbyt imponująca, natomiast zwraca uwagę duży udział ostoi o rozległych powierzchniach, często rzędu kilkuset lub nawet kilku tysięcy kilometrów kwadratowych, co jest często niezbędnym warunkiem do zachowania wielu najcenniejszych siedlisk oraz gatunków. Dodatkowym plusem jest również duża spójność sieci i bliskie względem siebie położenie poszczególnych ostoi, dzięki czemu tworzą one wzdłuż południowych granic Polski w miarę zwarty ciąg obszarów chronionych. Utworzone przez górskie łańcuchy naturalne korytarze ekologiczne mają decydujące znaczenie dla migracji, a tym samym zachowania żywo-nych populacji dużych ssaków. Sprzyja temu również przygraniczne położenie górskich SOOS i OSOP, ponieważ na przyległych obszarach państw ościennych polskim obszarom Natura 2000 często odpowiadają analogiczne sieci czeskich i słowackich ostoi.

Sieć obszarów Natura 2000 w Sudetach i Karpatach jest bardzo ważna dla zachowania w skali Polski oraz Europy wielu rzadkich i znikających siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt. Należy mieć nadzieję, że to stosunkowo nowe narzędzie w zarządzaniu środowiskiem naturalnym pozwoli zachować bogactwo przyrodnicze naszego kraju, a zarazem umożliwi wypracowanie takiego modelu gospodarowania, który pogodzi interesy ludzi jak i przyrody.

Piotr Wasiak

Tak czy nie dla kopalni?

Na terenie województwa łódzkiego położona jest jedna z najbardziej znanych kopalni węgla brunatnego w Polsce: kopalnia Bełchatów. Jest to jednocześnie lider wśród kopalni węgla brunatnego w naszym kraju. Kopalnia ta wyróżnia się również w skali europejskiej ze względu na wielkość złoża i osiągnięte wydobycie, będąc jednym z ważniejszych dostawców tego surowca. Kopalnia funkcjonuje nieprzerwanie od 1975 roku, kiedy to przystąpiono do odwodnienia górnotworu i uruchomiono pierwsze pompownię. Zapoczątkowane odwodnienie złoża węgla brunatnego spowodowało powstanie i rozszerzenie się ogromnego leja depresyjnego, stanowiącego szczególnie zagrożenie dla ekosystemów wilgotnych, mokrych i bagiennych.

Obszar wokół Bełchatowskiej kopalni znajduje się na styku dwóch fizycznogeograficznych mezoregionów: Kotliny Szczercowskiej i Wysoczyzny Bełchatowskiej. Złoże węgla brunatnego występuje tutaj pod utworami czwartorzędowymi i wypełnia tzw. kleszczowski rów tektoniczny. Pokłady węgla powstawały w okresie miocenu przez ok. 11 mln lat, co było poprzedzone szeregiem różnorodnych procesów zapoczątkowanych już ok. 70 mln lat temu. Na terenie złoża znajdowało się wtedy ciepłe morze, które ulegało stopniowemu wypłycaaniu. Około 20 mln lat temu zmieniające się warunki umożliwiły powstanie torfowiska. Na skutek obniżania się rowu tektonicznego osady torfowiska były przykrywane innymi osadami, co w wyniku obciążenia i wzrostu temperatury wraz z głębokością spowodowało wyciskanie wody z torfu (tzw. proces kompaktacji) i powstanie węgla brunatnego. Powstałe zasoby osiągnęły miąższość do 100 m i jest to wartość imponująca, gdy zauważymy, że 1 m węgla

powstaje z ok. 4 m torfu. Bełchatowskie pokłady węgla to tak właściwie dwa występujące obok siebie złoża: złożo Bełchatów o zasobności 1,1 mld ton i złożo Szczerców o zasobności 0,7 mld ton.

Kiedy natomiast zastanowimy się nad zmianami, jakie mają miejsce w wyniku przystąpienia do eksploatacji złoża, pierwsze bezpośrednie i zauważalne przemiany to radykalne przekształcenie terenu w wyniku powstającej infrastruktury kopalni i inwestycji towarzyszących. Bełchatowski obszar to powierzchnia ponad 1000 km², która obejmuje nie tylko samą kopalnię odkrywkową, ale również powstałą elektrownię Bełchatów, zwałowisko zewnętrzne, składowisko popiołów i żużlu oraz inne zakłady i instalacje towarzyszące. Już sam ten teren stanowi ogromny obszar przekształcony diametralnie przez człowieka, którego efektem jest między innymi odlesienie, degradacja siedlisk przyrodniczych i przekształcenie powierzchni ziemi.

Bełchatowski obszar leży w dorzeczu rzeki Widawki, będącej prawobrzeżnym dopływem Warty. Jeszcze przed rozpoczęciem inwestycji liczne badania wskazywały na występowanie mokradeł w prawie wszystkich dolinach rzecznych tego dorzecza. Teren ten był obiektem wielu badań naukowych, świadczących o znacznej różnorodności i naturalności przyrody tego obszaru. Na skutek odwodnienia złoża węgla brunatnego siedliska higrofilne uległy znacznemu przesuszeniu bądź całkowitej degradacji. Zmiany stosunków wodnych zostały wywołane również w wyniku przełożenia fragmentu rzeki Widawki do sztucznego foliowo-betonowego

Bełchatów widok

Bełchatów elektrownia

koryta. Osuszanie tego terenu ma miejsce nadal w wyniku poszerzania się leja depresyjnego. Ekosystemy wilgotne, mokre i bagienne charakteryzują się wysoką wrażliwością na tego typu zmiany. Zarówno fitocenozy leśne, takie jak olsy, łągi i bory bagienne, jak i nieleśne torfowiska czy zmiennowilgotne łąki ulegają procesom degeneracji, mogącym prowadzić do ich regresji czyli zaniku. Efektem postępującej degeneracji fitocenozy jest ubywanie gatunków charakterystycznych i typowych dla danego siedliska, wkraczanie gatunków obcych, przekształcanie fitocenozy w inny typ. Przemiany te mają miejsce od początków istnienia kopalni. Znaczny jest więc spadek różnorodności biologicznej tego obszaru.

W ostatnich miesiącach w województwie łódzkim głośna stała się sprawa planowanej kopalni węgla brunatnego w rejonie Rogóżna. To obszar położony w gminie Zgierz na północ od Łodzi w odległości zaledwie ok. 10 km. Przeciwno powstaniu kopalni protestują nie tylko właściciele gruntów, ale również władze gminy, jak i przedstawiciele nauk na wyższych uczelniach. Rejon złoża węgla brunatnego w Rogóżnie z wielu przyczyn jest niekorzystnym miejscem dla tej inwestycji. Znacząca jest niewielka odległość od miasta Łodzi, jednego z największych miast w kraju, stanowiącego już ogromne obciążenie dla środowiska. Pomimo licznych antropogenicznych przekształceń przyroda okolic Łodzi posiada dużą wartość. Obszar w rejonie Rogóżna cechuje się obecnością licznych źródeł, strumieni, rzek i torfowisk charakterystycznych dla strefy krawędziowej Wzniesień Łódzkich. Jednym z ciekawszych miejsc są źródła rzeki Ciosenki, będące najbardziej wydajnym źródłem w województwie łódzkim. Samo złożo zlokalizowane jest w terenie dolinnym rzeki Moszczenicy oraz jej dopływów. W okolicach tego terenu znajduje się kilka bardzo ważnych z punktu widzenia ochrony lokalnej przyrody rezerwatów. Stwierdzono tutaj występowanie wielu siedlisk przyrodniczych Natura 2000, takich jak łągi, grądy

Bełchatów odkrywka

czy ciepłolubne dąbrowy, wraz z cenną fauną i florą. Na północ od złoża znajduje się obszar specjalnej ochrony ptaków Pradolina Warszawsko-Berlińska, a w dość bliskim otoczeniu 4 nowe projektowane obszary Natura 2000. Teren ten stanowi ważne miejsce z punktu widzenia rolnictwa i agroturystyki. Znaczne jest również zaludnienie obszaru.

Zwracając uwagę na niekorzystne zmiany będące skutkiem inwestycji górniczo-energetycznych wydawać się może, że kopalnie to zło samo w sobie. Trudno jednak nie wspomnieć, że kopalnie to przede wszystkim źródło energii, której codziennie używamy i od której wszyscy w obecnych czasach jesteśmy mocno uzależnieni. Odpowiedź na pytanie, czy być za czy przeciw kopalniom nie jest taka prosta. Ważne są specyficzne uwarunkowania miejsca, w którym kopalnia ma powstać i skutki jakie będą efektem takiej inwestycji. Czy więcej może być szkód czy korzyści? Na pewno jednak chęć zysku nie powinna dominować nad wartościami społecznymi, kulturowymi i przyrodniczymi.

Paulina Gielniak

Aby dowiedzieć się więcej:

- Kurowski J. K. 1993. Dynamika fitocenozy leśnych w rejonie kopalni odkrywkowej Bełchatów. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- <http://www.kwbbelchatow.bot.pl>
- <http://www.gmina.zgierz.pl>

Paździorki, śluzki, ruliki i zlepniczki, czyli podstawowe informacje o śluzowcach

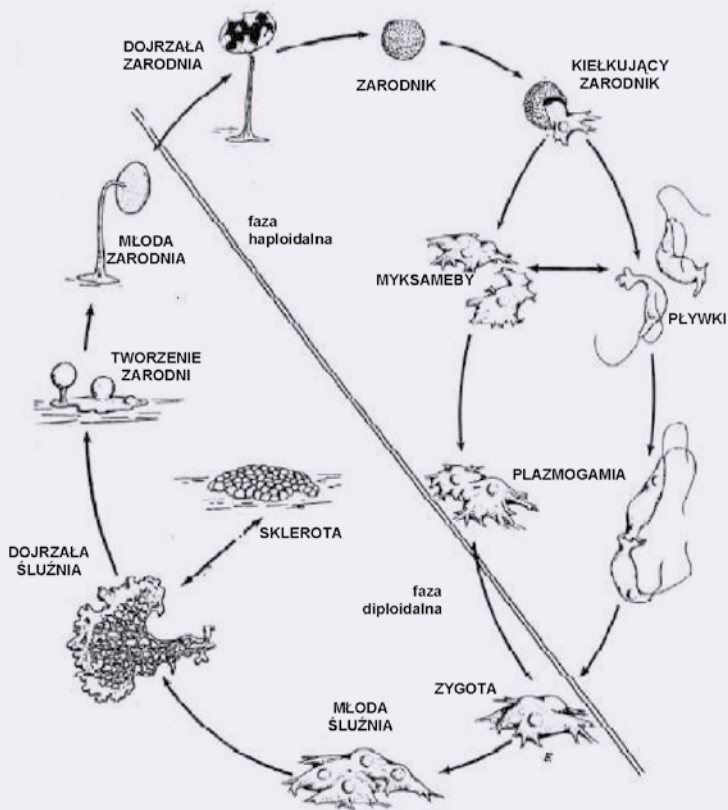
Są to przedziwne twory, którym uwagę poświęca niewielka tylko grupa naukowców i amatorów w Polsce. Na świecie opisano ok. 1000 taksonów, w Sudetach i na Pogórzu występuje ich 155, co stanowi 67% składu gatunkowego kraju. Pod względem budowy organizmy te są bardzo zróżnicowane, zarówno gatunkowo jak i w poszczególnych etapach rozwoju osobniczego. Śluzowce swoją nazwę zawdzięczają galaretowatej, bezpostaciowej masie – petzającej śluzni, która w odpowiednich warunkach przekształca się w zarodnię ze sporami, co upodabnia je do grzybów i roślin niższych. Z kolei możliwość przemieszczania śluzni przy pomocy nibynózek i pobieranie pokarmu na drodze fagocytozy zbliża tę grupę do świata zwierząt. Dokładniejsze analizy i rozwój wiedzy wykluczyły śluzowce ze świata grzybów, gdzie do niedawna były przyporządkowane. Śluzowce to nie grzyby! Nie są to również rośliny ani zwierzęta, zatem co? Mykolodzy rozwiązali problem systematyki śluzowców klasyfikując tę grupę, jak zresztą kilka innych problematycznych taksonów, do królestwa pierwotniaków *Protozoa*, gromady *Myxomycota* (=Mycetozoa) i klasy *Myxomycetes*.

Cykl życiowy tych organizmów jest, jak one same, dość niezwykły. Zapoznanie się z nim jest jednak niezbędne, jeżeli chcemy zrozumieć istotę funkcjonowania śluzowców. Schematycznie przedstawia go rycina na str. 21. Z dojrzałych zarodników kielkują uwicione, jednokomórkowe pływki, bądź myxameby, które po pewnym czasie łączą się tworząc jednokomórkową, wielojądrową, vegetatywną śluznię

(plazmodium). Śluznia preferuje wilgotne, zacienione miejsca, gdzie powoli petzając, dzięki obecności tzw. nibynózek, wchłania mikroorganizmy, jak bakterie, zarodniki grzybów. Przy braku odpowiedniej wilgotności, w suchszych warunkach przekształca się w stwardniałą

Cykl rozwojowy śluzowca *Myxomycetes*.

formę przetrwalnikową – sklerotę. W sprzyjających warunkach natomiast dobrze odżywione plazmodium wypęta w nasłonecznione, ciepłe miejsce, najczęściej jest nim zmurszały pień, czy grzbietowa strona kłody. Tam przekształca się w zarodnię, w której powstają liczne zarodniki, osłonięte ścianą. Po dojrzeniu i pęknięciu ściany sporangium zarodniki wydostają się na zewnątrz i rozprzestrzeniają z powietrzem. Gdy dostaną się na wilgotne podłoże rozwijają się we wspomniane już pływki i myxameby. Po wysypaniu spor ściana zarodni przybiera postać tysięcy cienkich nitki, stając się tzw. włosnią. Zarodnie stanowią podstawę do wyróżnienia jednostek taksonomicznych w obrębie grupy.

W biocie śluzowców wyróżnia się trzy rodzaje zarodni: zrosłozarodnie (*Lycogala epidendrum*), pierwoszczowocnie (*Hemirrhiza serpula*) oraz zarodnie wolne (*Arcyria sp.*, *Stemonitis fusca*).

Ekologia. Występowanie śluzowców zależy od wielu czynników, takich jak rodzaj podłoża, stopień jego rozkładu, czy warunki klimatyczne (temperatura, wilgotność, opady). Jest to grupa, jak dotąd, słabo poznana, w obrębie której występują gatunki kosmopolityczne, jak i o bardziej specyficznych wymaganiach siedliskowych. Niestety pod tym względem wciąż brakuje badań. Jednak ogólnie ujmując śluznie preferują siedliska wilgotne, zacienione, gdzie odpowiednim miejscem dla rozwoju są murszejące pniaki i

Przegląd najpospolitszych gatunków:

***Ceratiomyxa fruticulosa* (śluzek krzaczkowy)**

***Tubifera ferruginosa* (zlepniczek walcowaty)
- formująca się zarodnia**

***Ceratiomyxa fruticulosa* var. *porioides*
(odmiana porowata)**

***Stemonitis fusca* (paździerek ciemny)
- „pędzelki” młodych zarodni wolnych**

kłody drzew, a także butwiejące liście w ściółce leśnej. Dlatego też najczęściej występują w zbiorowiskach leśnych, głównie mieszanych i na terenach podmokłych jak np. torfowiska. Na jednej kłodzie, o dużej powierzchni murszenia, można spotkać nawet do kilkunastu gatunków śluzowców!

Fenologia. Najlepszą porą do szukania owocujących zarodni jest lato, głównie maj, czerwiec, lipiec i sierpień, kiedy ciepłe stonice stymuluje śluznię do owocowania. Nie oznacza to jednak, że po tym czasie śluzowce znikają. Wiele gatunków rozmnaża się do pierwszych

***Fuligo septica* (wykwit piankowy)
- formowanie zrosłozarodni na podłożu z mszaków**

Lycogala epidendrum (rulik nadrzewny) – kolejne stadia formowania zarodni

przymrozków. Również w pierwszych dniach wiosny, można spotkać niecierpliwie gatunki pośniegowe, które wilgoć czerpią z topniejących płatów śniegu.

Rozpoznawanie. Do śluzowców podobne są niektóre grzyby, jak kiślaki, trzęsaki bądź inne potocznie zwane „galareciakami”. Śluzowce z reguły są „miękkie”, dlatego też po dotknięciu, z wnętrza młodej zarodni wylewa się nieuformowana masa śluzowa, czego nie obserwuje się w przypadku grzybów. Są jednak wyjątki także od tej reguły, ściany niektórych gatunków bowiem ulegają zwapnieniu, a na przykład stare, zeszloroczne zarodnie *Lycogala* sp. mogą wyglądem przypominać purchawkę. Nauka rozpoznawania tej zróżnicowanej grupy wymaga cierpliwości, zarówno w znajdowaniu okazów, jak i oznaczaniu. Rozróżnienie wielu gatunków jest możliwe jedynie poprzez oglądanie zarodników pod mikroskopem. Wybierając się do lasu w poszukiwaniu śluzowców powinna nam jednak wystarczyć lupa i ewentualnie aparat z dobrym makro. Jeżeli nie macie pewności czy wasze znalezisko jest śluzowcem czy grzybem, lub czy dobrze oznaczyliście gatu-

nek, polecam stronę www.bio-forum.pl, gdzie w dziale „śluzowce” możecie umieścić swoje zdjęcie z terenu. Grono specjalistów-amatorów zapewne wesprze radą.

MYŚLĄCY ŚLUZOWIEC: Japońscy naukowcy przeprowadzili eksperyment na śluzowcu *Physarum polycephalum*. Otóż zamknęli śluziń w labiryncie mającym dwa wyjścia po przeciwległych stronach, przy których umieścili przysmak tego śluzowca – bakterie na płatkach owsianych. Po pewnym czasie organizm wypełnił swoim ciałem cały labirynt. Części organizmu znajdujące się przy obydwu wyjściach z labiryntu połączyły się „nitkami”. A teraz najciekawsze, „nitki” te utworzyły najkrótszą możliwą drogę pomiędzy wejściem, a wyjściem z labiryntu, co stanowi jedno z najtrudniejszych zadań matematycznych. I pomyśleć, że dokonała tego istota pozbawiona układu nerwowego!
Źródło: Onet.pl Marcin Rołkiewicz/
22.10.2008 09:00 POLITYKA

Kamila Misztal

Literatura:

- Krzemieniewska H. 1960. Śluzowce Polski na tle flory śluzowców europejskich. PWN. Warszawa
- Stojanowska W. 2004. Śluzowce (Myxomycetes) Przedgórze Sudeckiego na tle śluzowców Sudetów i Pogórza Sudeckiego. Przyroda Sudetów, 7: 63 - 92

„Dzika Polska” w Muzeum w Kostrzynie

W **W**e wtorek 17 marca 2009 roku o godzinie 17:00 w salach **Muzeum Przyrodniczego Klubu Przyrodników** w Kostrzynie nad Odrą odbył się wernisaż wystawy fotograficznej zatytułowany „**Dzika Polska**”. Podczas otwarcia wystawy Pani Iwona Kukowka - koordynator kampanii, przybliżyła działania Pracowni na rzecz Wszystkich Istot oraz sedno warsztatów. Następnie Katarzyna Chłopek z **Klubu Przyrodników** przedstawiła formy ochrony miejsc przyrodniczo cennych okolic Kostrzyna. Kolejnym punktem programu było zwiedzanie ekspozycji, poprzedzone skromnym poczęstunkiem. Wernisaż został zakończony projekcją filmu „**Dzikie Karpaty**”.

Wystawie towarzyszyły warsztaty dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół średnich. W zajęciach przeprowadzonych przez Wiolettę Annę Piaśnic ze **Stowarzyszenia Pracownia na rzecz Wszystkich Istot**, w dniach 18 - 20 marca br., wzięło udział około 120 uczniów z okolicznych szkół. Warsztaty te są prowadzone w ramach ogólnopolskiej Społecznej Kampanii Edukacyjnej „**Szkoły dla Przyrody**”.

Patryk Chapiński

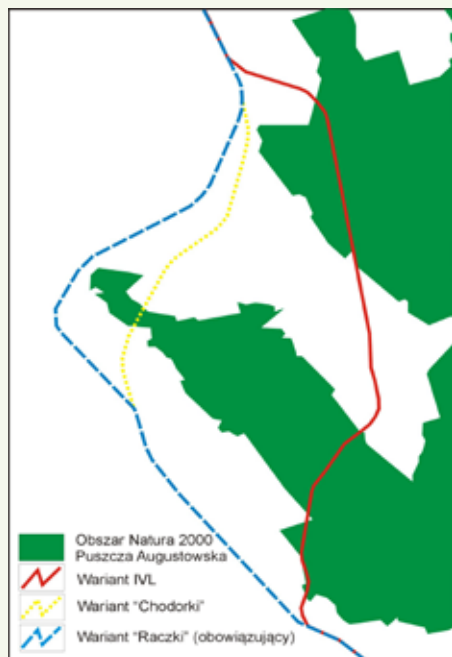

Rospuda ocalona

Dnia 24 marca wicepremier Grzegorz Schemtyna i minister infrastruktury Cezary Grabarczyk przedstawili ostateczną wersję przebiegu obwodnicy Augustowa. Spośród kilku zaproponowanych wariantów przebiegu trasy wybrano jedyny nie naruszający prawa unijnego i zachowujący wysokie walory przyrodnicze doliny Rospudy – biegnący w pobliżu miejscowości Raczki (omówienie wszystkich wariantów wraz z mapą przebiegu można znaleźć na stronie <http://siskom.waw.pl/s8-obwodnica-Augustowa.htm>). W przeciwieństwie do pozostałych, proponuje on przebieg trasy przez pola, omijając obszar Natura 2000. Prawo mówi, że jeżeli istnieje alternatywna możliwość lokalizacji inwestycji poza takim obszarem to należy ją wykonać.

W 1998 r., mimo trwających od lat 80 badań nad walorami przyrodniczymi Rospudy oraz propozycji utworzenia tam rezerwatu podjęto decyzję o wybudowaniu obwodnicy Augustowa, przecinającej dolinę tej rzeki. Mimo sprzeczności tamtego wariantu z prawem unijnym oraz protestów dużej części społeczeństwa, uprzedni rząd nie wstrzymał budowy. To wywołało reakcję Komisji Europejskiej, która skierowała sprawę przeciwko Polsce do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w

Luksemburgu. Po reakcji KE sprzeciw zgłoszili również polskie sądy administracyjne, które anulowały wszystkie decyzje w sprawie budowy obwodnicy Augustowa. Całkowite wstrzymanie prac nad realizacją niezgodnego z prawem wariantu, przecinającego obszar Natura 2000 nastąpiło pod koniec 2008 r. Wtedy też mini-

ster środowiska zlecił wykonanie nowej oceny oddziaływania na środowisko, która zajęła miejsce poprzedniego, budzącego kontrowersje raportu.

Na szczęście buldożery nie zdążyły dotrzeć do doliny Rospudy, a wybudowany za blisko 100 mln zł odcinek drogi w dużej mierze pokrywa się z przebiegiem obecnie obowiązującego wariantu.

Mimo wieloletnich sprzeciwów m.in. mieszkańców Augustowa oraz argumentacji, że wariant przez Raczkę jest najgorszym, najdroższym i najbardziej szkodzącym lokalnemu społeczeństwu, z wykonanej wraz z oceną oddziaływania na środowisko analizy wynika, że jest on najkorzystniejszy nie tylko z przyrodniczego, ale i z ekonomicznego i społecznego punktu widzenia. W wywiadzie z Adamem Wajrakiem, dla Gazety Wyborczej minister środowiska prof. Nowicki argumentuje to w ten sposób: „[...] Sama droga kosztuje we wszystkich wariantach mniej więcej tyle samo, bo wbrew temu, co niektórzy mówią, długość wariantów jest podobna: 32-35 km. Budowa mostu przez bagienną dolinę to byłoby dodatkowe 300 mln zł, budowa estakady, która była fatalnym rozwiązaniem, to 165 mln ekstra. Nawet jeżeli przyjmujemy, że wykup działek będzie kosztować dodatkowo 40 mln, to i tak oszczędzamy bardzo dużo [...]”, a następnie dodaje: „[...] Gdyby droga poszła przez bagna, trzeba by wyburzyć od 11 do 14 budynków, w wariantcie przez Chodorki 8 do 10, a przez Raczkę tylko 6 [...]”.

Wicepremier Grzegorz Schetyna i minister infrastruktury Cezary Grabarczyk podczas konferencji prasowej w Augustowie przedstawili również harmonogram prac nad budową obwodnicy. Zakładają optymistycznie, że będą one trwały od 2010 do 2013 r. Grabarczyk zapewnił, że już ruszyły procedury związane z budową drogi i, że tego samego dnia Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad złożyła do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w

Białymstoku wniosek o wydanie środowiskowych uwarunkowań inwestycji. Według Schetyny harmonogram jest realny, jeżeli nowa decyzja środowiskowa w sprawie budowy obwodnicy nie będzie zaskarżana. Mimo zapewnień Grabarczyka, że nie będzie ona już przez nikogo kwestionowana Andrzej Chmielewski, szef jednego z komitetów protestuje: „[...] Zaskarżymy każdą z decyzji administracyjnych, jaka zostanie wydana dla wariantu przez Raczkę [...]”. Innego zdania jest Kazimierz Kożuchowski, burmistrz Augustowa, który jest zadowolony, że wreszcie zapadły konkretne decyzje odnośnie przebiegu obwodnicy oraz terminów jej budowy.

Oprócz przedstawienia harmonogramu prac, wiceminister zaznaczył, że nie zapomniano również o poszkodowanych mieszkańcach Augustowa. Rząd przygotował pakiet „rozwoju Augustowa i najbliższej okolicy”. W rozwoju turystycznym miasta ma pomóc m.in. 9 mln euro, które zostanie przeznaczone na modernizację i rozbudowę tutejszego sanatorium.

Batalia o Rospudę na pewno długo pozostanie w pamięci Polaków. Jednak w przeciwieństwie do wstydlivej, analogicznej sprawy na Górze św. Anny na pewno będzie ona powodem do dumy. Od dawna nie byliśmy w naszym kraju świadkami sytuacji, która zaangażowałaby tak dużą i różnorodną część społeczeństwa, a do tego jeszcze zakończyła się sukcesem.

Katarzyna Barańska

Gatunki Natura 2000

Sasanka otwarta

Sasanka otwarta jest jednym z wcześniejszych zwiastunów wiosny. Kwitnące okazy tej pięknej rośliny spotkać można już pod koniec marca. Jednak mało kto miał okazję zobaczyć tę sasankę „na żywo”. Jest to obecnie gatunek rzadki i ustępujący ze stanowisk. W kraju objęty jest ochroną ścisłą. Jest to również gatunek „naturowy”, znajdujący się na liście roślin wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000.

Sasanka otwarta jest jednym z czterech niżowych gatunków sasanek podawanych z terenu naszego kraju. Trzy pozostałe to sasanka wiosenna, łąkowa i zwyczajna. Sasanka zwyczajna jest jednak najprawdopodobniej gatunkiem wymartym. Pozostałe gatunki nie są również zbyt częste, choć nie tak rzadkie jak sasanka otwarta. Wszystkie sasaniki to rośliny wieloletnie o okazałych fioletowych lub białych kwiatach. Kwiaty od strony zewnętrznej są owłosione, podobnie jak liście i łodygi. Owłosienie to jest miękkie i miłe w dotyku. Liście występują w postaci przyziemnej rozety, a na łodydze znajdują się 3 mniejsze listki skupione w okółku i tworzące okrywę liściową. Ciekawe są również owoce sasanek. Ich niełupki zaopatrzone są w długie i owłosione wyrostki, które w dużym stopniu ułatwiają rozsiewanie, gdy unoszone są przez wiatr. Sasaniki spotkać można najczęściej w miejscach suchych i ciepłych, na skraju borów sosnowych, przy leśnych drogach i na murawach.

Sasankę otwartą poznać można po okazałych fioletowych kwiatach, które są wzniesione i szeroko otwarte, jak wskazuje na to jej nazwa. Owłosienie nadaje jej charakterystyczną srebrzystobiałą barwę. Liście są w zarysie okrągławe i dłoniaste, o odcinkach podzielonych na mniejsze wąskie łatki. Liście łodygowe są również silnie podzielone

na równowąskie odcinki. Rozeta przyziemnych liści pojawia się dopiero pod koniec okresu kwitnienia. Nie są to jednak liście zimotrwałe i zamierają jesienią. Sasanka otwarta występuje w miejscach słonecznych, suchych i ubogich, na glebach piaszczystych i raczej kwaśnych. Spotkać ją można na skraju borów sosnowych, w zbiorowiskach z klasy Vaccinio-Piceetea oraz pochodnych sztucznych sosnowych nasadzeniach. Rośnie na poboczach dróg leśnych, nie wchodzi jednak w głąb zwartego drzewostanu.

Jest to gatunek rzadki na terenie całego kraju. Częściej spotkać ją można na wschodzie i północy, gdzie znajduje się większość jej stanowisk. Na zachodzie i południu występuje rzadko bądź bardzo rzadko. W części centralnej jej stanowiska są bardzo rozproszone. Zauważalne jest zmniejszanie się liczby jej stanowisk, jak i ich liczebności. Gatunek ten jest szczególnie zagrożony ze względu na niszczenie stanowisk przez bezzwrotnych kolekcjonerów. Wpływ na jej zanikanie może mieć również ocieplenie klimatu

oraz naturalna sukcesja. Sasanka otwarta jest gatunkiem o niskiej konkurencyjności, dlatego czynne działania ochronne, takie jak np. prześwietlanie drzewostanu mogą mieć znaczenie dla jej zachowania. Występowanie sasanki otwartej nie jest związane z żadnym z chronionych siedlisk przyrodniczych, jednak ona sama jako gatunek zagrożony w skali Europy wymaga ochrony, między innymi w formie wyznaczania odpowiednich obszarów Natura 2000.

Paulina Gielniak

Chcesz wiedzieć więcej?

Wójtowicz W. 2004. Sasanka otwarta. W: Herbich J. (red.). Gatunki roślin. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków – podręcznik metodyczny. Ministerstwo Środowiska, Warszawa: 168-171.

Zych M. 2007. Krajowy plan ochrony gatunku. Sasanka otwarta. Warszawa.

Czy wiesz jaką granicę zasięgu osiąga w Polsce sasanka otwarta?

Jeśli tak, do końca sierpnia przyslij odpowiedź na adres Klubu, wśród autorów poprawnych odpowiedzi rozlosujemy nagrody.

Będzie więcej żółwi!

W dniu 15 maja 2009, w ramach prowadzonego przez Klub projektu ochrony żółwia błotnego, kumaka nizinowego i traszki grzebieniastej w Polsce Zachodniej dokonano kolejnego wypuszczenia partii młodych żółwi wyhodowanych z jaj zebranych jesienią ubiegłego roku. Tym razem w jednym z obszarów Natura 2000 utworzonym między innymi dla ochrony tego gatunku, wypuszczono 30 żółwików w wieku około 8 miesięcy. Hodowla młodych żółwi i wypuszczenie okazów mierzących już 4-5 cm dłu-

gości, kilkakrotnie większych od tych jakie wylęgają się z jaj, wielokrotnie zwiększa ich szanse przeżycia. W pierwszym okresie po wylęgu, w tym podczas trwającej nieraz kilka dni wędrówki z miejsca wylęgu do zbiornika wodnego, ginie większość młodych żółwi. Zmniejszenie śmiertelności w tym okresie jest istotnym czynnikiem pozwalającym funkcjonować skrajnie nielicznym, liczącym nieraz po kilkanaście lub kilkadziesiąt osobników, populacjom.

Andrzej Jermaczek

Sprawozdanie z warsztatów florystycznych w Owczarach

W dniach 4-9 czerwca w Stacji Terenowej Klubu Przyrodników w Owczarach odbyły się warsztaty florystyczne. Głównym tematem zajęć była flora kompleksu muraw kserotermicznych, otaczającego Stację. Warsztaty miały charakter kameralny i przeznaczone były dla szerokiego grona zainteresowanych. Przybyli przedstawiciele parków narodowych i krajoznawczych, różnych instytucji naukowych, rolnicy, studenci, a także inne osoby zainteresowane botaniką. Wszystkich łączyła pasja botaniczna oraz chęć dogłębnego poznania gatunków naszych muraw.

Wbrew nie zawsze sprzyjającej pogodzie, przez 5 dni warsztatów udało nam się dokładnie spenetrować blisko 70-hektarowy kompleks roślinności kserotermicznej i stworzyć listę prawie 300 gatunków murawowych! Dzięki zaangażowaniu uczestników udało się potwierdzić występowanie kilku rzadkich gatunków, w tym wężymorda stepowego, którego poszukiwania trwały prawie od pierwszego dnia warsztatów. Ponadto odnaleźliśmy kilka nowych, rzadkich gatunków kserotermicznych, wcześniej nie stwierdzanych w okolicy Owczar – czyścica kosmatego, czyścica prostego, jastrzębca żmijowcowatego i traganka pęcherzykowatego. Podczas każdego wyjścia w teren trwały intensywne dyskusje nad rozpoznawaniem gatunków, siedlisk, genezą muraw kserotermicznych, ich ochroną i wieloma innymi zagadnieniami. Niejednokrotnie któryś z uczestników z gracją przejmował rolę prowadzących, co tylko polepszało atmosferę! Nie rozpoznane w terenie gatunki oznaczaliśmy

Wizyta w ogródku chwastów

w budynku. Często ślęczenie nad „Rutkowskim” i Rothmaler’em”, przetykane zagorzałymi dyskusjami trwało do późnych godzin wieczornych. Dla rozładowania emocji, każdego wieczora odbywało się ognisko. Piwo Harnaś i gorące kielbaski jeszcze bardziej jednak nakręcały dyskusję, które jak to często bywa - nierozstrzygnięte kończyły się ok. drugiej w nocy.

Jednego dnia udaliśmy się na pieszą wycieczkę do użytków ekologicznych Laski I i Laski II oraz do rezerwatu Pamięcin, gdzie mieliśmy okazję obejrzeć inne niż w Owczarach murawy kserotermiczne. Wesołej i twórczej atmosfery nie zdołała zniszczyć nawet kilkuset metrowa przeprawa przez pole rzepaku, które dzieliło nas od rezerwatu. Wszystko wynagrodził odpoczynek na pamięcińskiej murawie z łanami pajęcznicy liliowatej!

Zgodnie z ideą warsztatów, które z założenia są interaktywną formą edukacji grafik został zmodyfikowany wg zainteresowań i potrzeb

Tuż przed wycinką krzewów na murawach

Łany pajęcznicy przyprawiły o zawrót głowy

Wspólny wypas owiec

Główny obiekt pożądania – wężymord stepowy!

uczestników. Program został wzbogacony o zajęcia z rozpoznawania chwastów. Warto tu nadmienić, że w Stacji w Owczarach prowadzony jest projekt ochrony gatunków ruderalnych i segetalnych – przy budynku został założony ogródek chwastów, a w obrębie muraw, na skrawku pola, wraz ze zbożem wysiewane są gatunki charakterystyczne dla upraw. W obrębie tych dwóch powierzchni udało się odnaleźć kilkadziesiąt gatunków chwastów, w tym kilku rzadkich, m.in. lulka i bielunia.

Kolejnym elementem warsztatów, nie przewidzianym w programie była wycinka drzew i krzewów w obrębie najcenniejszych fragmentów muraw w Owczarach. Doskonale zorganizowany zespół w ciągu niespełna 2 godzin zdołał oczyścić z krzewów i nalotu drzew dwa, ponad 0,5 ha, silnie zarośnięte płaty murawy kserotermicznej! Oczywiście nie obyło się

bez dyskusji! Które gatunki zostawić, a które wycinać? Jaka jest najskuteczniejsza metoda usuwania gatunków inwazyjnych? Wyrwać czy wycinać? Nagrodą za świetnie wykonaną pracę było zimne piwo u pani Marysi w lokalnym barze, przy którym dokładnie omówiono zagadnienia ochrony czynnej siedlisk półnaturalnych.

Duże zainteresowanie wzbudziła możliwość przemienienia się na chwilę w bacę albo juhasa. Spędzenie rano ok. 3 godzin na murawach kserotermicznych ze stadkiem owiec dla wielu okazało się doznaniem niezwykle odprężającym i niepowtarzalnym.

Mimo, że warsztaty trwały 5 dni wielu uczestników odejżdżało z żalem. Nam również zakręciła się łezka w oku. Do zobaczenia na następnych warsztatach!

Katarzyna Barańska

Przyroda na szali

Polska nie przestrzega środowiskowych wymogów dopłat bezpośrednich dla rolników

Od początku 2009 r. polscy rolnicy otrzymujący dopłaty bezpośrednio zobowiązani są do przestrzegania tzw. pierwszego pakietu obowiązków wynikających z wzajemnej zgodności – tj. pakietu wymogów związanych z europejskim prawem ochrony środowiska (włączanie kolejnych pakietów wzajemnej zgodności – np. dotyczących dobrostanu zwierząt – będzie następować w przyszłych latach, w miarę zrównywania dopłat w Polsce z dopłatami w innych państwach Unii). Od stycznia 2009 r. obowiązuje też nowe Rozporządzenie Wspólnoty Europejskiej w sprawie zasad przyznawania dopłat bezpośrednich – określa ono, jakie elementy ochrony środowiska muszą obowiązkowo być wymagane od otrzymujących dopłaty. Polska nie przestrzega tych wymogów, a nawet można odnieść wrażenie, że Minister Rolnictwa próbuje je okpić.

Minister Rolnictwa 19 marca br. opublikował wykaz wymogów, z którego wynika, że od rolników wymaga się tylko przestrzegania zakazu zabijania i chwytania ptaków, zakazu niszczenia ich gniazd i jaj, zakazu niszczenia roślin chronionych i przestrzegania wymogów (nieistniejących) planów ochrony obszarów Natura 2000, ale to ostatnie ... tylko w stosunku do ptaków i roślin.

Tymczasem z rozporządzenia unijnego wynika, że wymagać trzeba także przestrzegania zakazu niszczenia siedlisk ptaków przez prowadzoną gospodarkę rolną (na terenie całego kraju), przestrzegania zakazu podejmowania działań szkodzących obszarom Natura 2000 (art. 33 polskiej ustawy o ochronie przyrody), zakazu usuwania gniazd ptaków i oczywiście przestrzegania wymogów planów ochrony Natury 2000 (gdy powstaną) także dla zwierząt i siedlisk przyrodniczych.

Minister Rolnictwa, mimo że 10 marca znowelizował rozporządzenie o minimalnych normach, nie wdrożył także obowiązku ujęcia w „minimalnych normach” wymogu zachowania „elementów krajobrazu” – jak zarośla śródpolne, oczka wodne itp.

Klub Przyrodników w tej sprawie zwracał się już wcześniej do Ministrów Środowiska i Rolnictwa. Obecnie ponowiliśmy te wystąpienia, jednocześnie kierując także skargę do Komisji Europejskiej.

RDOŚ odmawia zgody na morską farmę wiatraków w Dębkach

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku 9 czerwca 2009 odmówił wydania decyzji o środo-

wiskowych uwarunkowaniach na budowę farmy wiatraków w morzu na wysokości wsi Dębki. Odmowę oparto na niewykazaniu braku znaczącego negatywnego wpływu na obszar Natura 2000. Sprawa ochrony Dębek przed budową w ich pobliżu farmy wiatraków budziła szerokie zainteresowanie społeczne – do RDOŚ w tej sprawie wpłynęło 928 pism z wnioskami (w większości przeciwnych wiatrakom).

Plan urządzenia lasu uchylony z powodu braku oceny oddziaływania na Naturę 2000

30 kwietnia Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie uchylił decyzję Ministra Środowiska, zatwierdzającą plan urządzenia lasu nadleśnictwa Sulęcín (RDLP w Szczecinie).

Skargę do WSA skierował Klub Przyrodników, argumentując że plan został zatwierdzony z naruszeniem art. 6(3) dyrektywy siedliskowej, tj. bez oceny oddziaływania na obszar Natura 2000 Buczyny łągowo-Sulecińskie. Zdaniem Klubu, ustalenia planu stwarzały ryzyko pogorszenia struktury wiekowej zasobów buczyn w obszarze Natura 2000 i tym samym istniała możliwość negatywnego oddziaływania na związane ze starodrzewami elementy różnorodności biologicznej – gatunki typowe dla siedlisk przyrodniczych 9110 i 9130.

Wyrok jest nieprawomocny. Jednak już kilka miesięcy temu Ministerstwo i DGLP zmieniły swój dotychczasowy pogląd i zdecydowały, że oceny oddziaływania na środowisko dla planów urządzenia lasu powinny być wykonywane.

Będzie program stawo-środowiskowy?

W kwietniu Sejm uchwalił, a w maju Prezydent podpisał ustawę o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego. Minister Rolnictwa konsultuje obecnie projekt rozporządzenia „w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy w zakresie akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury... „

Zgodnie z projektem, właścicielom stawów będzie niemal automatycznie (przyrost w stawach karpowych musi być mniejszy niż 1,5t/rok, a przy stawach pstrągowych nie mogą być naruszone warunki odprowadzenia wód) przysługiwała płatność 360 zł/ha, a dodatkowo będą mogli uzyskać:

- za fakt położenia na obszarze Natura 2000 lub w innej formie ochrony przyrody: 600 zł/ha;
- za utrzymywanie powierzchni zarośniętej roślinnością wynurzoną na niezmiennym poziomie 160 zł/ha;
- za utrzymywanie co najmniej 1 stawu napełnionego wodą przez cały rok - 160 zł/ha powierzchni tego stawu;
- za utrzymywanie wysp, skarp grobli wraz z ławami oraz innych nieużytków (pokrytych trawą, roślinnością zielną, krzewami, drzewami) lub zakładanie sztucznych siedlisk - 130 zł/ha powierzchni ewidencyjnej objętej dofinansowaniem.

Jest to na razie tylko projekt, czas pokaże jaki będzie ostateczny kształt rozporządzenia.

WAKACYJNA PROMOCJA W SKLEPIE !!!

W miesiącach wakacyjnych (lipiec i sierpień) wszystkie WYDAWNICTWA KLUBU PRZYRODNIKÓW sprzedajemy z 20% zniżką. Ponadto, każdy kto je zamówi za kwotę co najmniej 100 zł otrzyma prezent w postaci wybranego z naszej oferty przewodnika turystyczno - przyrodniczego:

Chmielewski A. - **Uroczyska MRU i Rezerwat Nietoperek.**

Jermaczek A. i in. - **Murawy kserotermiczne nad Odrą, Wartą...**

Jermaczek A. i in. - **Ujście Warty - przewodnik turystyczny/ang.**

Jermaczek A. i inni - **Zielona turystyka nad Odrą.**

Jermaczek A., Pawlaczyk P. - **Murawy w Owczarach.**

Jermaczek D. i in. - **Na zielonym szlaku.**

Jermaczek D., Maciantowicz M. - **Łagowski Park Krajobrazowy**

Dla zrealizowania promocyjnego zakupu wystarczy złożenie zamówienia przez Internet lub inną drogą i zaznaczenie który przewodnik wybieracie sobie Państwo jako prezent.

XXVIII Lubuski Konkurs Przyrodniczy 2010

Jak co roku, na przełomie lutego/marca, w Świebodzinie odbędzie się **Lubuski Konkurs Przyrodniczy dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów**. Tematem przewodnim konkursu będą „**GATUNKI ZWIERZĄT CHRONIONE W RAMACH PROGRAMU NATURA 2000** (z wyjątkiem ptaków)”. Zachęcamy do zgłębiania wiedzy przyrodniczej i udziału w konkursie. Zwycięzcy otrzymają atrakcyjne nagrody.

Szczegółowych informacji na temat konkursu udziela **Katarzyna Kiszewicz** pod nr tel. **(068) 382 82 36**.

Zmiany w zarządzie Klubu

W końcu maja do Krajowego Rejestru Sądowego wpisany został nowy skład Zarządu Klubu, prezesem jest obecnie Robert Stańko, skarbnikiem Arkadiusz Gawroński, sekretarzem Marek Maciantowicz, a członkami: Zofia Książkiewicz, Andrzej Jermaczek, Paweł Pawlaczyk i Lesław Wołejko.

Zlikwidowaliśmy Muzeum w Kostrzynie nad Odrą

W połowie maja zlikwidowaliśmy prowadzone kilkanaście lat przez Klub **Muzeum Przyrodnicze w Kostrzynie nad Odrą**. Utworzone dzięki inicjatywie lokalnego działacza Klubu, Janusza Wieczorka, mieściło ekspozycje poświęcone przyrodzie dolin Warty i Odry oraz jej ochronie, punkt informacji przyrodniczo - turystycznej oraz wypożyczalnię rowerów. Część funkcji Muzeum przejęła leżąca w pobliżu Stacja Terenowa Klubu w Owczarach. **Władzom miasta Kostrzyna dziękujemy za wieloletnią wzorową współpracę oraz wspieranie placówki.**

W roku 2009 wysokość składki członkowskiej nie uległa zmianie i wynosi 20 zł rocznie dla dorosłych, 10 zł dla młodzieży uczącej się. Składkę można opłacać w kasach klubu bądź na konto: BZWBK S.A. I O/Świebodzin 2810901593000000102430645

Dziękujemy wszystkim którzy w terminie opłacają składki.

Sprawozdanie z działalności Klubu Przyrodników w roku 2008	1
Natura 2000 w Sudetach i Karpatach	11
Tak czy nie dla kopalni?	17
Paździorki, śluzki, ruliki i zlepniczki, czyli podstawowe informacje o śluzowcach	20
„Dzika Polska” w Muzeum w Kostrzynie	24
Rospuda ocalona	25
Gatunki Natura 2000 Sasanka otwarta	27
Będzie więcej żółwi!	29
Sprawozdanie z warsztatów florystycznych w Owczarach	30
Przyroda na szali.....	33
WAKACYJNA PROMOCJA W SKLEPIE !!!	35
Ogłoszenia.....	36

Z uwagi na wprowadzenie ochrony danych osobowych, adresy nowych członków Klubu zostały uznane za poufne.

Wydawnictwo Klubu Przyrodników, ul. 1 Maja 22, 66-200 Świebodzin, tel./fax 068 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, www.kp.org.pl

Redakcja: Hanna Garczyńska, Paulina Gielniak, Andrzej Jermaczek, Marta Jermaczek, Paweł Pawlaczyk

Autorzy tekstów: Katarzyna Barańska, Patryk Chapiński, Paulina Gielniak, Andrzej Jermaczek, Kamila Misztal, Piotr Wasiak

Autorzy zdjęć: archiwum (str. 4), Katarzyna Barańska (str. 2, 3, 25, 26, 30, 31, 32), Urszula Biereźnoy (str. 6), Patryk Chapiński (str. 24), Andrzej Jermaczek (okładka, str. 4, 7, 29), Kamila Misztal (str. 20, 22, 23), Michał Pieńkowski (str. 18, 19), Piotr Wasiak (str. 13, 16), Alma Wołejko (str. 1, 9)

Autorzy rysunków: Katarzyna Barańska (str. 25, 27), Piotr Kućak (str. 2 okładki), Łukasz Kwaśny (str. 11, 12), Kamila Misztal (str. 21)

Skład i druk: SONAR sp. z o.o., tel. 095 7368835

Tak czy nie dla kopalni? - str. 17-19

**Paździorki, śluzki, ruliki i zlepniczki,
czyli podstawowe informacje o śluzowcach - str. 20-23**

Rospuda ocalona - str. 25-26

Gatunki Natura 2000: Sasanka otwarta - str. 27-28

Będzie więcej żółwi! - str. 29

**Sprawozdanie z warsztatów florystycznych
w Owczarach - str. 30-32**